

SZUROMI Sz. Anzelm OPraem

MEGJEGYZÉSEK AZ ANSELMI COLLECTIO CANONUM VI. KÖNYVÉNEK FORRÁSAIHOZ

Fridericus Thaner 1906-1915-ben adta ki Luccai Szent Anzelm (1036-1086)¹ joggyűjteményének nagy részét.² Maga a gyűjtemény 1081 és 1083 között keletkezett³ és jellegét tekintve tipikus gregoriánus munka,⁴ ami nem véletlen, hiszen összeállítója VII. Gergely (1073-1095) jó barátja volt és nagy hatást gyakorolt rá a gregoriánus reformszellem. A Collectio tizenhárom könyvre oszlik, melyek közül a VI. könyv a püspökök kiválasztásával és ordinációjával foglalkozik.⁵ Az elkövetkezőkben ennek a könyvnek a forrásait próbáljuk közelebről megvizsgálni, ezen belül az egyes pápáknak tulajdonított kánonokat. Forrás alatt egyik oldalról értjük azokat a pápai leveleket, zsinati kánonokat, illetve más neves auktoroktól származó szövegrészleteket, melyeket megtalálunk a gyűjteményben, másfelől azokat a gyűjteményeket, melyeket a szerző felhasznál saját kompilációjának elkészítéséhez, és amelyek közvetítésével kerül be az eredeti auktoroktól származó anyag jó része a vizsgált gyűjteménybe.

1. Az Anselmi Collectio Canonum VI. könyve 190 kánont foglal magába, melyeknek döntő többsége pápai levél különböző püspökökhöz címezve.⁶ A

¹ F. L. CROSS, *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, London ³1988 (továbbiakban: *ODCh*), 62.

² F. THANER, *Anselmi Collectio Canonum una cum collectione minore*, Oeniponte 1906-1915. (továbbiakban *ACC*). Ez a kiadás csak a XI. könyv 15. kánonjáig terjed. A teljes szövege megtalálható: J. P. MIGNE, *Patrologia cursus completus, series Latina*, Paris 1844-1864 (továbbiakban *PL*), tom. 149.

³ A gyűjteményben megtalálhatjuk VII. Gergely 1081. március 15-én kelt levelét, így keletkezését ennél korábbra nem datálhatjuk, azt is tudjuk, hogy 1083-ra biztosan készen van. Vö. A. STICKLER, *Historia iuris canonici latini*, tom. I, Torino 1950, 170-172.

⁴ J. WERCKMEISTER, *Petit dictionnaire de droit canonique*, Paris 1993, 31-32; R. MONTANARI, *La «Collectio Canonum» di S. Anselmo di Lucca e la riforma gregoriana*, Mantua 1941; P. FOURNIER – G. LE BRAS, *Histoire des Collections Canoniques en Occident*, tom. II, Paris 1932, 25-37.

⁵ „De electione et ordinatione ac de omni potestate sive statu episcoporum” in *ACC*, 265-365.

⁶ Harmincöt pápának találjuk meg a leveleket (illetve hamis leveleket) a gyűjtemény VI. könyvében. Kronológiai sorrendben a következőkét: Anacletus (79-91) 7 kánon (45.c., 102.c., 122.c., 123.c., 126.c., 140.c., 104.c.), Kelemen (91-101) 2 kánon (101.c., 152.c.), Euaristus (100-109) 1 kánon (98.c.), Annicius (155-166) 1 kánon (33.c.), Calixtus (217-222) 3 kánon (99.c., 114.c., 115.c.), Urbanus (222-230) 2 kánon (138.c., 139.c.), Anterus (235-236) 1 kánon (90.c.), I. Lucius (253-254) 1 kánon (127.c.), I. István (254-257) 1 kánon (105.c.), II. Sixtus (257-258) 1 kánon (113.c.), Euticianus (275-283) 1 kánon (146.c.), I. Marcellinus (306-308) 1 kánon (178.c.), I. Gyula (337-352) 1 kánon (121.c.), Damasus (366-384) 2 kánon (80.c., 91.c.), I. Ince (401-417) 5 kánon (28.c., 48.c., 70.c., 124.c., 189.c.), Zosimus (417-418) 1 kánon (24.c.), Celestin (422-432) 3 kánon (8.c.,

legnagyobb korpuszt Nagy Szent Gergely pápa (590-604)⁷ írásai képezik,⁸ melyek 45 kánonban találhatóak meg.⁹ Amennyiben megvizsgáljuk ezeket a kánonokat megállapíthatjuk, hogy a 45-ből 16 kánon megtalálható a nem sokkal korábban keletkezett LXXIV titulus digesta¹⁰-ban¹¹ Ha összevetjük a két gyűjtemény Gergelytől származó kánonjainak szövegét azt is láthatjuk, hogy az egy az egyben megegyezik. Ha ehhez hozzátesszük azt, hogy gyakran a sorrendje is megegyezik a gergelyi kánonoknak, nem lehet kétséges számunkra, hogy Anzelm felhasználta a VI. könyv összeállításához a LXXIV titulus-t.¹² Sőt, ha tovább elemezzük az egyes pápáknak tulajdonított kánonok anyagát, akkor az is nyilvánvalóvá válik számunkra, hogy a pseudo-isidori¹³ hamis anyag két csoportján keresztül került be az előttünk fekvő szövegbe. Egyik oldalról Anzelm

21.c., 61.c.), I. Leo (440-461) 13 kánon (15.c., 16.c., 17.c., 18.c., 29.c., 64.c., 65.c., 92.c., 116.c., 125.c., 141.c., 185.c., 186.c.), Hilarius (461-468) 3 kánon (54.c., 97.c., 143.c.), Simplicius (468-483) 3 kánon (58.c., 59.c., 60.c.), I. Gelasius (492-496) 8 kánon (35.c., 41.c., 42.c., 109.c., 110.c., 134.c., 144.c., 187.c.), Simachus (498-514) 2 kánon (1.c., 66.c.), Hormisdas (514-523) 1 kánon (19.c.), Silverius (536-537) 1 kánon (149.c.), I. Pelagius (556-561) 8 kánon (38.c., 39.c., 40.c., 51.c., 52.c., 157.c., 181.c., 182.c.), II. Pelagius (579-590) 3 kánon (93.c., 103.c., 117.c.), I. Gergely (590-604) 45 kánon (10.c., 11.c., 22.c., 23.c., 25.c., 26.c., 50.c., 67.c., 68.c., 69.c., 71.c., 72.c., 73.c., 78.c., 79.c., 81.c., 82.c., 83.c., 84.c., 85.c., 86.c., 87.c., 88.c., 94.c., 95.c., 96.c., 118.c., 119.c., 120.c., 128.c., 130.c., 131.c., 132.c., 133.c., 147.c., 148.c., 151.c., 161.c., 170.c., 171.c., 172.c., 173.c., 179.c., 180.c., 184.c.), Zakariás (741-752) 1 kánon (150.c.), I. Hadriánus (772-795) 1 kánon (75.c.), V. István (816-817) 1 kánon (30.c.), II. Jenő (824-827) 2 kánon (158.c., 159.c.), II. Hadrianus (867-872) 1 kánon (20.c.), VIII. János (872-882) 1 kánon (89.c.), II. Miklós (1058-1061) 1 kánon (12.c.), VII. Gergely (1073-1095) 2 kánon (62.c., 63.c.). A pápákhoz lásd: A. FRANZEN – R. BAUMER, *Papst-Geschichte*, Freiburg–Basel–Wien 1974.

⁷ ODCh, 594-595.

⁸ Kritikai kiadása: P. EWALD – L. M. HARTMANN (ed.), *Registrum Epistolarium* (Monumenta Germaniae Historica Epistolae I-II), 1891-1899.

⁹ Vö. P. LANDAU, *Das Register Papst Gregors I. im Decretum Gratiani*, in *Monumenta Germaniae Historica Schriften* (Mittelalterliche Texte), tom. 42, Hannover 1996, 125-140. különösen 128-129.

¹⁰ A LXXIV titulus digesta valószínűleg 1074-1076 között keletkezett, szintén a pápai reformok jegyében. Forrásait tekintve főképp a Collectio Pseudo-Isidoriani-t és a Capitula Anglirami-t használja, de ezeken kívül más szövegeket is felhasznál; vö. STICKLER, *Historia* (vö. 4. jegyzet), 167-169. Kritikai kiadása: J. T. GILCHRIST, *Diuersorum patrum sententiae sive Collectio in LXXIV titulos digesta*, Città del Vaticano 1973, (rövidítve: LXXIV).

¹¹ A VI. könyv I. Gergelytől származó 172. kánonja pedig megtalálható Wormsi Burchard gyűjteményében: II. könyv 188. kánon; vö. J. GAUDEMET, *Le serment dans le droit canonique medieval*, in *Le Serment II* (Theories et devenir), Paris 1991, 63-75, különösképpen 75.

¹² Stickler tanúsága szerint Anzelm gyűjteményének összeállításához felhasználta a LXXIV titulus digesta-t, a Decretum Burchardi-t, továbbá a Collectio Dionysio-Hadriana-t, a Collectio Hispana-t és Pseudo-Isidor gyűjteményét; vö. A. STICKLER, *Il potere coattivo materiale della Chiesa nella riforma gregoriana secondo Anselmo di Lucca*, in *Studi Gregoriani* 2 (1947) 243.

¹³ Joggyűjteményének kiadása: P. HINSCHIUS, *Decretales Pseudo-Isidorianae et Capitula Anglirami*, Lipsiae 1863.

nyilvánvalóan használja az isidori gyűjteményt, aminek mértéke a VI. könyvben Fuhrmann tanúsága szerint 27 kánon a 190-ból.¹⁴ Azonban, mint már a fentiek-ből kitűnt, Anselm felhasználja a LXXIV titulos-t, melyre nagy befolyást gyakorolt a Collectio Pseudo-Isidorianae. Így tehát beszélhetünk olyan izidori anyag-ról, melyet Anselm közvetlenül a Pseudo-Isidorus gyűjteményből vett, és beszélhetünk olyan izidori kánonokról, melyeket más gyűjtemény közvetítésével, a vizsgált könyvben elsődlegesen a LXXIV titulos közvetítésével, inkorporált a kánonok közé.

2. Anselm gyűjteményének VI. könyvében található 35 pápa közül 18 olyan pápát találunk, akinek mindkét gyűjteményben találkozunk ugyanazon kánonjával.¹⁵ Ezekre a kánonokra többségében jellemző, hogy szó szerint megegyeznek és valószínűleg a LXXIV titulos felhasználásának eredményeként kerültek be az Anselmi Collectio-ba. Ám ezzel kapcsolatban némi finomítást kell tennünk, mert nem mindegyik származik feltétlenül a LXXIV titulos-ból, sőt van olyan eset, amikor még a közös forrás sem jöhet számításba. Mindezek előrebocsátása után térjünk rá az egyes pápai levelek szövegének vizsgálatára.¹⁶

3. A legkorábbi pápa, akinek a levelét használja a VI. könyv, Anacletus (79-91).¹⁷ Írásaiból, melyek nyilvánvalóan a Pseudo-Isidorus gyűjtemény hamis

¹⁴ H. FUHRMANN, *Einfluss und Verbreitung des pseudoisidorischen Falschungen*, tom. II (Monumenta Germaniae Historica Schriften XXIV/2), Stuttgart 1973, 511.

¹⁵ Anacletus: ACC 140. c.-LXXIV 236. c., ACC 126. c.- LXXIV 167. c., ACC 45. c.-LXXIV 160. c., ACC 123. c.- LXXIV 75. c., ACC 74. c.- LXXIV 122. c.; Euaristus: ACC 98. c.- LXXIV 186. c.; Annicus: ACC 33.c.- LXXIV 161. c.; Calixtus: ACC 115. c.- LXXIV 193. c., ACC 114. c.- LXXIV 194. c., ACC 99. c.- LXXIV 187. c.; Urbanus: ACC 138. c.- LXXIV 224. c., ACC 139. c.- LXXIV 225. c.; Anterus: ACC 90. c.-LXXIV 188. c.; I. Lucius: ACC 127. c.- LXXIV 169. c.; II. Sixtus: ACC 113. c.-LXXIV 195. c.; Damasus: ACC 91. c.- LXXIV 189. c.; I. Ince: ACC 48. c.- LXXIV 162. c., ACC 70. c.- LXXIV 222. c., ACC 28. c.- LXXIV 111. c.; Celestin: ACC 21. c.-LXXIV 113. c., ACC 61. c.- LXXIV 150. c.; I. Leo: ACC 141. c.- LXXIV 249. c., ACC 18. c.- LXXIV 121. c., ACC 17. c.- LXXIV 120. c., ACC 16. c.-LXXIV. 119. c., ACC 15. c.- LXXIV 118. c., ACC 65. c.- LXXIV 117. c., ACC 29. c.- LXXIV 137. c., ACC 125. c.- LXXIV 122. c., ACC 92. c.- LXXIV 190. c., ACC 116. c.- LXXIV 196. c.; Hilarius: ACC 143. c.-LXXIV 247. c.; Simmachus: ACC 1. c.- LXXIV 174. c.-175. c.-177. c., ACC 66. c.-LXXIV 123. c.; Hormisdas: ACC 19. c.- LXXIV 124. c.; Silverius: ACC 149. c.- LXXIV 181. c.; II. Pelagius: ACC 103. c.- LXXIV 65. c., ACC 117. c.-LXXIV 184. c.; I. Gergely: ACC 128. c.- LXXIV 246. c., ACC 78. c.- LXXIV 134. c., ACC 79. c.- LXXIV 135. c., ACC 118. c.- LXXIV 185. c., ACC 184. c.- 173. c., ACC 132. c.- LXXIV 261. c., ACC 67. c.- LXXIV 125. c., ACC 68. c.- LXXIV 126. c., ACC 69. c.- LXXIV 127. c., ACC 26. c.- LXXIV 129. c., ACC 25. c.- LXXIV 130. c., ACC 71. c.- LXXIV 131. c., ACC 73. c.- LXXIV 132. c., ACC 72. c.- LXXIV 133. c., ACC 131. c.- LXXIV 259. c., ACC 85. c.- LXXIV 235. c.

¹⁶ A szövegek összehasonlításánál csak olyan jelentősebb eltérést veszünk figyelembe, ami az adott gyűjtemény egyetlen szövegterületén sem található meg, azaz, amikor a szövegváltozat lényegesen eltér a másik gyűjteményben találhatóaktól. Azokkal a helyekkel, ahol a fennmaradt kódexek egy-egy szóban eltérnek egymástól, vagy egy-egy szót felcserélnek, nem foglalkozunk.

¹⁷ ODCh 48.

anyagához tartoznak,¹⁸ többségében (a hat kánonból ötöt) a LXXIV titulosban megtalálhatóakat idézi, azonban a 126. kánon esetében jelentősebb eltéréssel találkozunk a szövegben, egy teljes mondattal hosszabb az anzelmi verzió, mint ami a LXXIV titulosban fellelhető: „Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, sic maioris testimonii incrementatione indiget.”¹⁹ A 122. kánonban szintén találunk eltérést a két gyűjtemény között, az anzelmi szöveg „...quam distringendus, quia rectores ecclesiae...”-t tartalmaz,²⁰ míg a LXXIV titulos „...quia doctores ecclesiae...”-t. Mindezekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az Anacletus nevével jelzett szövegek összeállításához nem a LXXXIV titulos-t, hanem valószínűleg magát a Pseudo-Isidor gyűjteményt használta fel a szerző.

4. Celestin pápa (422-432)²¹ három kánonja közül kettőt a LXXIV titulosban is megtalálunk, az egyik közülük (150. kánon) tipikus glosszális többlet tartalmaz az anzelmi verzióhoz képest (61. kánon), amellyel meghatározza az idézett szentírási részlet szerzőjét: „...Per Moysen Dominus precepit...”²² Ez a különbség származhat a kézirat egyik másolójától, aki a magyarázó glosszát belefűzhetette a főszövegbe. Egyúttal jelentheti azt, hogy a kánon szövegét Anzelm nem a LXXIV titulos-ból vette, mivel a rendelkezésre álló kéziratok mindegyikében szerepel ez a többlet.

5. Kiemelést érdemel az első Anzelm féle kánon, ami eredetileg Simachus pápától (498-514)²³ származik, és a 499-es Római Zsinathoz íródott. Ezt a le-

¹⁸ Vö. H. FUHRMANN, *False Decretals*, in *New Catholic Encyclopedia*, New York 1967, vol. 5, 820-824; STICKLER, *Historia* (vö. 4. jegyzet), 131-133.

¹⁹ Az anzelmi verzió a következő: „Episcopus Deo sacrificans testes secum habeat, et plures quam alius sacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruitur, sic maioris testimonii incrementatione indiget. In sollempnioribus quippe diebus aut septem aut quinque aut tres diaconos, qui eius oculi dicuntur, et subdiaconos atque reliquos ministros secum habeat qui sacris induti vestimentis in fronte et a tergo, et presbyteri e regione destra levaque contrito corde, et humiliato spiritu ac prono stent vultu custodientes eum a malivolis hominibus et consensum prebentes sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus”, in ACC, 328.

²⁰ „Doctor vel pastor ecclesiae, si a fide exorbitaverit, erit a fidelibus corrigendus, sed pro reprobis moribus magis est tolerandus quam distringendus, quia rectores ecclesiae a Deo sunt iudicandi, sicut ait Propheta: ‘Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discerint.’” in ACC, 327.

²¹ Celestin-ről vö. G. BARADY, szócikke in *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, A. BAUDILLART (ed.), Paris 1912-, tom. XII. 56-58. Írásainak kiadása: E. SCHWARTZ, *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, Berlin-Leipzig 1927-1932, tom. I, 125-137 és tom. II, 5-101.

²² „Abstineatur ab illicitis ordinationibus. Nullus ex laicis, nullus digamus, nullus qui sit aut fuerit uidue maritus ordinetur, sed irreprehensibilis et qualem elegerit apostolus fiat. Per Moysen Dominus precepit: ‘Virginem accipiat sacerdos uxorem.’ Subsequitur et supplet apostolus ‘unius uxoris uirum’ debere consecrari. Ad hanc ergo formulam eligantur sacerdotes, et si que facte sunt ordinationes illicite, remoueantur, quoniam stare non possunt.” GILCHRIST (vö. 10. jegyzet) 99.

²³ Simachus-ról bővebben vö. G. SCHWAIGER, szócikkét in *Lexikon für Theologie und Kirche*, J. HÖFER – K. RAHNER (Hrsg.), Innsbruck, Freiburg 1957-1967, tom. IX. col.

velet a LXXIV titulos négy kánonra bontva (174-177.) tartalmazza. Szövege megtalálható a Dionysio-Hadriana gyűjteményben is,²⁴ és a Pseudo-Isidorus gyűjteményben. Ezt a kánont Anzelm biztos, hogy nem a LXXIV titulos-ból veszi át, hiszen terjedelemben lényegesen eltér a két gyűjtemény szövege. Mindkettő a levél teljes szövegéből ragad ki részleteket a saját szándékának megfelelően. Maga a felhasznált szövegváltozat, a megegyező szövegek tanúsága szerint, viszont azonos. Meg kell jegyeznünk, hogy a LXXIV titulos kritikai kiadásában téves információt találunk a 176. kánonhoz fűzött jegyzetben, amely szerint a kánon szövegét tartalmazza az anselmi 1. kánon. Azonban ez az állítás helytelen, Anzelmnél a levél szövegének ez a részlete kimarad.²⁵

6. Anzelm gyűjteményében Lucius pápa neve alatt (253-254) két kánon szerepel (105. c., 127. c.), melyből az egyiknek téves az attribúciója (105. c.). Ez azért meglepő, mert, ha megnézzük a Pseudo-Isidorus gyűjteményt, akkor láthatjuk, hogy ott ez a levél I. István (254-257)²⁶ neve alatt szerepel,²⁷ illetve bár a LXXIV titulos ezt a szöveget nem idézi, de magát a levelet, melyből a capitulum származik, használja,²⁸ mégpedig I. Istvánnak tulajdonítva. Ésszerű magyarázatnak tűnik, hogy a szerző a levelet nem a Pseudo-Isidorus féle gyűjteményből másolta közvetlenül, hanem valamilyen pseudoisidori befolyás alatt álló pápai epistolariumból, ahol kimaradhatott István neve a levél elől, így azt az előző auktor nevéhez kapcsolta vagy már maga az epistolarium összeállítója, vagy pedig Anzelm.

1217-1219. Leveleinek és dekrétumainak kiadása: A. THIEL, *Epistolae Romanorum Pontificum Genuinae*, Brunswick 1867, tom. I, 641-738.

²⁴ PL Tom. 67. col. 325.

²⁵ A LXXIV 174. kánonjának szövege megegyezik az ACC I. kánonjának első bekezdésével: „Si quis papa superstite pro Romano pontificatu cuiquam quolibet modo favorem prestare convincitur, loci sui ordine privetur.” (ACC 265.) A LXXIV 175. kánonja már többletet tartalmaz az ACC-hez képest, a kánon első fele („Propter frequenres ambitus quorumdam et ecclesie nuditatem uel populi collisionem, que moleste et incompetenter episcopatum desiderantur generavit auiditas, ut extingatur presumptio tam pernicioso futuris temporibus, constituit sancta synodus ut...”), majd megegyezik a szövege az I. §-sal. A LXXIV 176. kánon szövege nem található meg az ACC I. kánonjában („Si quis absit, transitus pape inopinatus euenerit ut de sui electione successoris non possit ante discernere, siquidem in unum totius inclinauerit ecclesiastici ordinis electio, consecratur electus episcopus. Si uero, ut fieri solet, studia ceperint esse diuersa eorum, de quibus certamen emergerit, coniuncta sententia plurimorum; sic tamen ut sacerdotio careat qui captus promissione non recto iudicio de electione decreuerit.”), illetve az ACC I. kánon 2. §-ának több, mint a fele hiányzik a LXXIV-ből. A LXXIV 177. kánonjának szövege az első kánon többi részét tartalmazza („...Propter occultas aurem fraudes et conirationem secretas insidias quas huius sententia districtiois consequitur, si quis ad lesiasticum pertulerit noticiam consilia eorum qui contra hanc synodum de pontificali egerint ambitu, et rationabili probatione convicerit participes actionis huiusmodi, non solum purgatus ab omni culpa sit, sed etiam remuneratione, quae non indigna sit, subleuetur. Universa synodus surgens acclamavit: Placent omnia!...”).

²⁶ ODCh 1308-1309

²⁷ HINSCHIUS, *Decretales* (vö. 14. jegyzet), 185.

²⁸ LXXIV 52. c., 53. c., 54. c., 63. c., 68. c., és 260. c.

7. A VI. könyvben 16 olyan pápát találunk, akiknek az írásait Anzelm felhasználja, de a LXXIV titulos-ban nem szerepel.²⁹ Közülük 5-en Damasus pápa (366-384) előttiek,³⁰ és a nevükkel jelzett kánonok megtalálhatóak a Pseudo-Isidorus gyűjtemény anyagában,³¹ bár nem feltétlenül származnak közvetlenül onnan. Példa erre az Euticianus pápától (275-283) „származó” 146. kánon,³² melynek anyaga megtalálható a *Decretum Burchardi Wormatinensis* I. könyvének 91-93. kánonjában.³³ Van olyan kánon is, amely a Dionysio-Hadriana gyűjtemény használatáról tanúskodik, ilyen a Zosimus pápától (417-418) származó 24. kánon.³⁴ Simplicius pápa (468-483) kánonjai közül³⁵ a 60. kánon anyagát megtaláljuk a burchardi gyűjtemény I. könyvének 110. kánonjának első felében.³⁶ Az azonban, hogy I. Gelasius, I. Pelagius, Zakariás, I. Hadrianus, V. István, II. Jenő, II. Hadrianus, VIII. János, és I. Miklós kánonjait milyen forrásból meríti, kérdéses, mivel ezek a kánonok az eddig vizsgált gyűjteményekben nem szerepelnek.

8. Összefoglalóan milyen megjegyzéseket tehetünk a pápai levelek forrásairól a VI. könyvben? Az anzelmi gyűjtemény nagyon sok forrást felhasznál anyagának összeállításához. Nemcsak az elterjedt és általánosan használatban lévő egyetemes joggyűjteményeket tartja szem előtt, hanem visszanyúl a gyűjtemények megalkotásához használt auktorok leveleinek gyűjteményeihez is. 131 olyan kánont találunk a 190-ből, melyek pápáknak tulajdonítottak. Ebből 54 található meg a LXXIV titulos *digesta*-ban, melyeknek döntő többsége (50!) szó szerint azonos³⁷ mindkét gyűjteményben, ennek alapján a LXXIV titulos-t a legfontosabb forrásnak kel tekintenünk. Azonban ez nem jelenti azt, hogy az anzelmi anyag pusztán „redakciója” a LXXIV titulos-nak, hiszen pont a fentiek-

²⁹ Kelemen, I. István, Euticianus, Marcel, I. Gyula, Zosimus, Simplicius, Gelasius, I. Pelagius, Zakariás, I. Hadriánus, V. István, II. Jenő, II. Hadriánus, VIII. János, I. Miklós.

³⁰ Kelemen (91-101) - I. Gyula (337-352).

³¹ Kelemen 101. kánonja a pseudo-isidori szöveg XXVII-XXIX. fejezetéből válogat. A kánon kezdő mondatában azonban eltérés található, míg az anzelmi verzió: „Episcopus per singulas civitates, quibus beatus Petrus non misit, iuxta Domini...” ACC 319., addig Pseudo-Isidorus-nál: „Episcopus auctem per singulas civitates quibus ille non miserat, per doctos et prudentes ut serpentes simplicesque sicut columbas iuxta domini...” HINSCHIUS *Decretales* (vö. 14. jegyzet) 39. Kelemen 152. kánonja is megtalálható Pseudo-Isidorus-nál. Az anzelmi változat erősen szerkesztett formát mutat (a VIII. és IV. fejezetből válogatva). Az utolsó mondatban eltérés tapasztalható, míg Anzelmnál: „Haec vero opera, quae tibi minus congruere diximus, exhibeant sibi invicem vacantes i.e. laici, et te nemo occupet ab his studiis per quae salus omnibus datur.” ACC 340., addig Pseudo-Isidorus-nál: „Haec tantaque opera, quae tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant sibi invicem dicentes, id est laici...” HINSCHIUS *Decretales* (vö. 14. jegyzet) 33.

³² Pseudo-Isidorus-nál: HINSCHIUS, *Decretales* (vö. 14. jegyzet) 206.

³³ PL tom. 140. cols. 572-573.

³⁴ Zosimus pápa dekrétumának I. és III. fejezete, PL tom. 67, 261-264.

³⁵ 58. c., 59. c., 60. c.

³⁶ PL tom. 140. col. 582.

³⁷ Néhány szó sorrendjének felcserélésétől eltekintve, vö. pl. 45. c., 68. c., 74. c., 90. c., 99. c., 125. c. 177. c.

ben bemutatott kánonok mutatják, hogy még olyan esetben is felhasznál más anyagot a szerző, amikor az adott kánon a LXXIV tiulus-ban megtalálható. A fent vizsgált kánonokból az is kitűnik, hogy az auktor szándékának megfelelően válogatja össze, illetve szerkeszti meg az átvett szöveget, amely szintén a gyűjtemény önállóságára utal. Az idézett pápák közül 13 Damasus előtti, így alapvetőnek kell tekintenünk a Pseudo-Isidorus gyűjtemény befolyását. Azonban ezt árnyaltabban kell látnunk, mint ahogy Fuhrmann monumentális művében szerepel, hiszen mint jeleztük több pseudoisidori kánont a LXXIV tiulus gyűjteményből vette át. Annak a megállapítása azonban, hogy melyek azok az izidori kánonok, amelyek közvetlenül a pseudo-isidorusi gyűjteményből, illetve melyek azok, amelyek más gyűjtemények közvetítésével kerülnek be Anselm gyűjteményébe, szinte lehetetlen. Azt viszont meg lehet határozni, ahogy arra fentebb kísérletet is tettünk, hogy melyek azok a kánonok, amelyek minden valószínűség szerint közvetetten származnak a Pseudo-Isidorus gyűjteményből. A LXXIV tiulus-on kívül a VI. könyvben is nyilvánvaló a Dionysio-Hadriana és a burchardi gyűjtemény használata. Azokból a kánonokból pedig, melyeket nem találtunk meg a vizsgált gyűjteményekben, arra kell következtetnünk, hogy az auktor minden bizonnyal hozzájutott különféle epistoláriumokhoz, sőt hivatalos pápai dekretális anyaghoz (vö I. Miklós (1058-1061) kánonja³⁸), amelyeket szintén felhasznált joggyűjteményének összeállításához.

³⁸ 12. c.